

Marko Pavliha

Neznosna lahkost rakove birokracije



I.

Še pomnite (starejši) prijatelji, ko je od nasmejanih ust do kosmatih ušes naokoli brez interneta krožil groteskni vic o nesrečniku, ki se je nekega poznega popoldneva privlekel na kardiološki oddelek kliničnega centra, ves krvav in onemogel, ker mu je iz prsnega koša štrlel kuhinjski nož z umetno izrezljanim lesenim ročem. Ko se je prijavil na sprejemnem okencu in z muko čakal in komajda preživel poldrugo uro, je medicinska sestra občestvu na natrpanem hodniku oznanila, da je “konec za danes”, ker ambulanta neha delati ob petih, takšna je pač uradna postava, ki ji nihče ne sme oporekati, kaj šele jo kršiti. Ranjenec je med stokanjem vstal in se nekako privlekel do vrat, da bi se ga vendarle usmilili, a gospa v belem je bila ledeno hladna kot tista zlovešča gora sredi oceana pred usodnim trčenjem Titanika: “Ne, ni mogoče.” Toda ker ji hudo poškodovani pacient ni dal miru in je vse bolj kričal in se razburjal, je naposled z eno potezo izdrila zlovešče rezilo in mu ga zarila v desno oko, češ, “okulist dela do šestih, morda ga še ujamete”.

Ste se kdaj počutili tako brezmočno in popolnoma naveličano, razjarjeno in pobesnelo, da bi vam skorajda počil film? Nekaterim se je to zgodilo s katastrofalnimi posledicami, kar je še toliko bolj grozno, če pomislimo, da je bil vzrok v brezdušnem ravnanju ljudi oziroma abstraktnega

brezosebnega “sistema”, ki naj bi bil v službi soljudi, pa je v bistvu namenjen samemu sebi, kakor da je luna pomembnejša od sonca, ker sveti ponoči, ko je tema, sonce pa podnevi, ko je tako ali tako svetlo. Kaj se bo zgodilo, če bodo politiki, ki so se udingali transnacionalnim farmacevtskim in drugim korporacijam, še intenzivneje obračali birokratske aparate sebi v prid za doseg illegalnih in neetičnih ciljev, tako da bodo onesposobili socialno zdravstveno oskrbo do te mere, da se bo vse več ljudi prisiljenih odločiti za samoplačniške preglede in posege pri zasebnih zdravnikih? Raje ne razmišljam naprej, ker je že trenutno dejansko stanje dovolj zastrašujoče.

Albert Einstein je pripomnil, da če se “hočete izogniti kritiki, ne recite nič, ne delajte nič in bodite nič”. Jaz nočem in ne morem živeti v (za)molčanju, zato sem se letošnjega aprila ob vseh drugih obveznostih doma in v tujini odzval na prepričljivo povabilo društvenega predsednika, da na letnem zboru članov Društva poslancev 90 v Državnem zboru na kratko spregovorim o birokraciji. Predavanje sem naslovil *Birokratérija ali bolezen pisarniških moljev* in ga pozneje priobčil v obliki kolumne na znanem pravniškem portalu.

Zagovarjal sem tezo, da birokracija morda res še ni eden od smrtnih grehov sodobnejše civilizacije, je pa zagotovo trakulja – tako nekdanji nepozabni poslanec Ivo Hvalica – ali družbena bakterija alias *birokratérija*, ki najprej okuži pisarniške molje in nato razžre domala vse države in večje posvetne ter sakralne organizacije. Posebej dobro uspeva v našem okolju, kjer med polpreteklim ruvanjem partizanov in domobrancev ob zvokih Modrijanov še kar naprej brezglavo sprto plešejo polko Levstikov Martin Krpan, Cankarjevi hlapci, Jurčičev Martinek Spak, Prešernova lepa Vida, Flisarjev čarovnikov vajenec in preostala literarna družčina, medtem ko jim iz ranjenega gozda z razbito steklenico preti Hasan Ibn Saba iz Bartolovega *Alamuta*.

Ampak kdaj se bomo naposled razcveteli pod Finžgarjevim svobodnim soncem? Zdi se, da smo zaradi majhnosti silno dovzetni za velike tuje probleme, in če jih zmanjka, jih bodisi reinkarniramo bodisi si izmislimo svoje. Slovenija ni vitka državna figura, še manj *veneris* (je to že seksizem?), ker je birokratsko mnogo predebela, zato je nujno potrebuje dieto. Po četrtni stoletja bi lahko bilo v naši domovini mnogo več cvetja namesto davkoplačevalskega žretja.

II.

Francoska beseda *bureaucratie* se je pojavila šele okoli leta 1750 kot skovanka med francosko prevleko uradniškega stola (ali uradom in uradnim

osebjem) in grškim glagolom *χρατεω* (*hrateo* = vladati). Po Francetu Verbincu pomeni vladavino privilegiranega, od množic ločenega in preštevilnega uradniškega aparata, ki uraduje brezdušno in okostenelo, striktno po predpisih, ne glede na njihov resnični namen in zaželeni učinek. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* opredeljuje birokracijo kot družbeni sloj uradništva, ki vodi javno upravo in posluje formalistično ter neživljenjsko.

Politiziranje, birokratiziranje, organigramiranje, definiranje, kopiranje, miniranje, tarifiranje, korumpiranje in hipernormiranje vodijo v človečansko hiranje. Birokracija se rada onegavi s sorodnimi "kracijami", na primer s tehnokracijo, avtokracijo, korpokracijo in strankokracijo, tu in tam pa ji kakšna ni pogodu, denimo demokracija. Kritizirali so jo mnogi strokovnjaki in celo politiki, recimo Karl Marx, Max Weber, France Bučar, Rajko Pirnat in Gregor Virant, no, zdaj pa še moja malenkost. Vrli mož z gosto brado je birokracijo pronicljivo opisal kot državno zavest, moč in splošni interes, ki si ga pripisuje birokracija, rekoč:

Birokracija ceni samo sebe kot zadnji, skrajni cilj države. Ker svoje "formalne" cilje pretvarja v svojo vsebino, je povesod v navzkrižju z "resničnimi" cilji. Prisiljena je formalnost predstavljati za vsebino in vsebino za formalnost. Cilji države postajajo cilji birokracije, ali pa se birokratski cilji spreminjajo v cilje države. Birokracija je krog, ki ga nihče ne more zapustiti. Njena hierarhija je hierarhija znanja. Vrhovi se zanašajo na nižje ravni na področjih posameznih znanj, nižje ravni pa vrhovom zaupajo vse, kar je splošnega, in se na tak način medsebojno ujemajo. Birokracija je imaginarna država, vzporedna resnični državi, je duhovnost države.

Bolje se skorajda ne da povedati ne glede na žolč, ki ga antimarksisti bruhajo po politično zlorabljenem nemškem filozofu. Kakopak birokracija ni le slovenska bolezen, marveč je evropska in mednarodna epidemija, ki jo še posebej aktivno razpihujejo bruseljski uradniki. Čez noč so zmožni napisati direktivo o čemer koli, recimo – če smo po pavlihovsko hudomušni – o sezonah, lokacijah, načinih, metodah in variantah spolnega razmnoževanja morskih prašičkov s specifičnim poudarkom na vzreji mladičkov v prvih devetnajstih dneh po skotitvi. Celo toliko opevana Amerika je zmožna onesposobiti sposobne, kar je pred meseci na svojih krilih doživel pustolovski Matevž Lenarčič. Zarjaveli letalski birokrati so ga za nekaj dni brez potrebe nič kaj havajsko prizemljili, sprožili verižno reakcijo podaljševanja raznovrstnih dovoljenj in mu, reci in piši, ukradli svetovni rekord.

Tudi slepo delegiranje nalog sodelavcem brez preverjanja utegne podaljšati vrste in zamude. Preštevilni upravni postopki se vlečejo kot jara kača,

kar spomnimo se na obupna prosjačenja za gradbena dovoljenja, neznosno prostorsko planiranje, krivična družinska razmerja, zapletene kandidature za mednarodne sodniške funkcije, zavoženo zdravstvo, zatirano homeopatijo in zeliščarstvo, nezaslišano zaračunavanje veslanja po Bohinjškem jezeru in tako naprej, spisek nima konca. Vrstijo se pravnoformalistični oziroma "črkobralski" absurdi, ko se pogosto pedantna zakonska varovala pod pretvezo varovanja kulturne dediščine, okolja in drugih "višjih" interesov sprevržejo v negacijo dobrega in zaželenega, kajti ko forma prevlada nad vsebino, pri čemer ji pomaga skoraj vsaka reforma, jo izmaliči v strohnelo usedlino. Kdor se je v zadnjem času sprehodil po Piranu, se je verjetno zdrznil ob zamrznjeni adaptaciji slavne hiše Benečanke, njen napis *Lasa pur dir* pa dobesedno razumejo edinole butasti birokrati: "Pusti, naj govori-jo." O dolgoletnih stranpoteh drugega tira med Koprom in Divačo, mesece zaprtem mostičku v sečoveljskih Solinah zaradi inšpekcijskih kompleksov, nedokončanih cestnih razvojnih oseh in preostalih birokratskih labirintih pa tako in tako cmeravo jamrajo malodane vsi oportunistični mrhovinarji, ki se grejejo ob vnovič zakurjenem gašperšiču, pardon, gašperju.

Vzemimo še en primer povsem verjetne zakonske določbe, da se sme rečna struga očistiti in rekonstruirati le ob predhodnem soglasju naravovarstvenega organa, ki tega trmasto ne dovoli zaradi domnevne ogroženosti nekega sladkovodnega rakca. Zaradi te birokratske odločitve – in še kakšna bi se našla – je reka Dragonja poplavlila okolico, opustošila kmečka zemljišča in povzročila milijonsko škodo ljudem, ki naj bi jim služila v podporo in ne zgolj za mejo ali grožnjo. Bržkone ni odveč retorično vprašanje, ali se ne bi poleg domačinov in turistov tudi vrli členonožci bistveno boljše počutili v snažnem naravnem koritu?!

Birokracija pustoši tudi po izobraževalni sferi. V osnovnih šolah se je denimo uveljavila miselnost, da mora učitelj vsak vzgojni ukrep dokumentirati, zapisati in voditi po določenem postopku, kar je sicer dobro, a sproža plaz birokracije. To je izraz nezaupanja učitelju, da pravilno izpelje vzgojne procedure, zato je treba zabeležiti sleherno drobnarijo, da lahko pred starši ali oblastjo dokazuje pravilnost postopanja, namesto da bi se ukvarjal z žlahtno vsebino. Profesorica Hannele Niemi ločuje države po tem, ali jim je ključno samó prav(il)no delovanje pedagogov ali to, da delajo prave stvari, torej se posvečajo učencem in reagirajo, kadar je potrebno in glede na problem smiselno.

Podobni nesmisli se dogajajo na univerzi, kjer profesorjem zaradi naraščajoče administracije – izpolnjevanja dolgovernih vprašalnikov in projektne dokumentacije ter nabiranja habilitacijskih točk – zmanjkuje dragocenega

časa za raziskovanje in poučevanje. Tudi to je razlog za akademsko negativno bilanco, saj vse več nadarjenih študentov odhaja v tujino, premalo pa jih od tam prihaja k nam, kar takisto velja za vrhunske učenjake. Tudi zakonska regulativa Zoisovih štipendij ustvarja vtis, da jim država nekaj obljublja s figo v žepu in predpisuje skorajda nemogoče pogoje, da bi jih prejelo čim manj odličnjakov.

III.

V nebo kričeč je nedaven in še vedno aktualen primer neživljenjske in z najbanalnejšo logiko skregane razlage prava glede uporabe tujega podvodnega plovila v slovenskem morju, ki škoduje tako našemu turizmu kot občemu mednarodnemu ugledu. Ker gre za moje ožje strokovno področje, mi dovolite, da primer malce podrobneje opišem, da si vsaj tako malce olajšam razočarano dušo.

Pomorske in turistične kroge na Obali je v zadnjih mesecih razburilo togo stališče vodje Oddelka za pristaniški promet na Upravi Republike Slovenije za pomorstvo, da lahko v skladu z 19. členom Pomorskega zakonika podvodno plovilo *Genting Explorer*, ki ga prevažata luksuzna potniška ladja *Crystal Esprit* za razvedrilo svojih milijonarskih gostov, pluje le po površini morja. Gre za ladjo, ki nas obiše enkrat na štirinajst dni, njeni potniki pa so tako neznansko premožni, da se večinoma do pristanišča vkrcanja pripeljejo z zasebnimi reaktivci in si lahko za kosilo privoščijo tudi buteljko vina Romanée-Conti, za katero morajo odšteti okoli 25.000 evrov.

Na prvi pogled upravno stališče ne deluje sporno, ker zakonik predpisuje naslednje:

“Tuja podmornica in tuja podvodna plovila morajo med prehodom skozi teritorialno morje Republike Slovenije pluti na morski površini in imeti izobešeno zastavo svoje države.”

Zadevo že pol leta rešuje agencija, ki ima z ladjarjem Crystal Cruises sklenjeno večletno pogodbo za *shorex* (organiziranje ekskurzij in drugih kopenskih in morskih aktivnosti), preostale posle ladjarja pa za Slovenijo in Hrvaško izvaja pomorski agent. Ladjarjev agent je aprila letos v skladu z Odlokom o razglasitvi posameznih naravnih spomenikov in spomenikov oblikovane narave v občini Piran naslovil vlogo na Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, na Območno enoto Piran, za izdajo soglasja za plovbo na območju

naravnega spomenika Rt Madona. Prosila je za izdajo soglasja za izvedbo potopov z omenjenim podvodnim plovilom v štirinajstdnevnih intervalih v točno določenem času med aprilom in oktobrom. Zavod je takoj brez problemov izdal soglasje, ker je ugotovil, da tovrstni poseg v okolje ne bo v nasprotju z varstvenim režimom in ne bo bistveno vplival na varstvene cilje zavarovanega območja. Pri tem je še posebej zgovoren podatek, da je odločbo pripravil in se pod njo podpisal visoki naravovarstveni svetnik in vodja območne enote, ki je znan po načelnem in izjemno strogem odnosu do katerih koli dejavnosti, ki bi utegnile ogroziti morsko okolje. Tokrat očitno ni imel nobenih zadržkov, kar je popolnoma razumljivo, ker gre za izjemno sofisticirano "vodno igračo" nizozemskega proizvajalca U-Boat Worx, ki je zaradi najnovejše tehnologije okolju bistveno manj škodljiva kot marsikateri motorni čolniček, ribiška barka ali celo rekreativni potapljači. Vozilo je namreč namenjeno le dvema potnikoma oziroma turistoma in izkušenemu pilotu, ki spada med posadko potniške ladje in plovilo odgovorno in maksimalno profesionalno upravlja na podlagi mednarodno priznane licence. Za uporabo tega plovila se že zanima Morska biološka postaja, kar je še dodaten razlog, da se njeni uporabi ne nasprotuje.

Na žalost ni bila niti približno tako trajnostno tolerantna pomorska uprava, ki je kljub večkratnim prošnjam in zajetni dokumentaciji z vsemi tehničnimi podatki in fotografijami vred zgolj suhoparno odgovorila, da velja citirana pomorskopravna določba, rekoč "Če pluje, mora pluti po površju." Sledile so dodatne vloge, podprte s pravnimi argumenti, prošnje, elektronska in klasična korespondenca, telefonski in osebni razgovori, vendar vse brez učinka.

Določba našega zakonika je bila prepisana iz mednarodne konvencije in se nikakor ni nanašala na turistične podvodne dejavnosti, ker v času nastajanja konvencije Združenih narodov o pravu morja v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in prejšnjega tisočletja najverjetneje nihče ni pomislil, da bo nekoč turiste mikala tudi takšna "rekreacija", ki bo tehnično izvedljiva za sprejemljivo ceno. Pravilo ureja zgolj prehod klasičnih podmornic (večina je vojaških) prek slovenskega teritorialnega morja, torej primere, ko so ta plovila začasno v našem morju zgolj zaradi potovanja do destinacij onkraj državnih meja Republike Slovenije. To je kristalno jasno številnim drugim državam in njihovim mnogo zrelejšim uradnikom, ki dovolijo uporabo tovrstnih podvodnih plovil, čeprav jih zavezuje isto pravo, recimo Ciper, Sejšeli, Malta, Hrvaška, Francija in Nizozemska.

Za nameček ni nobenega podzakonskega predpisa, ki bi preciziral nesrečni člen Pomorskega zakonika in omogočal pomorski upravi preventivno ali

represivno ukrepanje, če pa bi že obstajal, bi bil nezakonit, ker bi bil izdan brez ustreznega zakonskega pooblastila. Gre torej za pravno praznino, ki bi jo bilo mogoče v skrajnem primeru zapolniti z analogno uporabo 12. člena zakonika, ki domačim in tujim fizičnim in pravnim osebam omogoča, da smejo v slovenskih notranjih morskih vodah in teritorialnem morju znanstveno raziskovati, proučevati in meriti morje, morsko dno ali njegovo podzemlje ali opravljati druge podvodne dejavnosti samo na osnovi predhodnega dovoljenja, ki ga izda minister za infrastrukturo ob soglasju ministra za notranje zadeve, če za to obstoji interes naše države. Te osebe morajo pristojnim državnim organom posredovati podatke, ki jih pridobijo na ta način, vlada pa naj bi predpisala pogoje glede varnosti ljudi in plovil ter varstva okolja, ki se morajo upoštevati ob izdaji takšnega dovoljenja.

Poleg analogne interpretacije te določbe, ki je namenjena znanstvenemu raziskovanju morja ne glede na vrsto plovila, površinskega ali podvodnega, je mogoče in potrebno uporabiti tako imenovani *argumentum a maiori ad minus*, kar preprosto pomeni, da za tistega, ki mu gre več, velja tem bolj tudi manj. Z drugimi besedami, če je ob določenih pogojih dovoljeno raziskovanje, preučevanje in merjenje slovenskega morja, mora biti toliko bolj omogočeno opravljanje preostalih "lažjih" podvodnih dejavnosti v turistične namene, ergo opazovanja podmorskega sveta iz posebnega podvodnega plovila. Isti argument velja tudi v povezavi s soglasjem zavoda za varstvo narave za plovbo turističnega podvodnega plovila na območju naravnega spomenika. Če je plovbo dovolil naravovarstveni organ, ki presoja najvišje ekološke vidike posegov v morsko okolje, bi jo morali toliko bolj dovoliti drugi državni organi, ker predložena dokumentacija dokazuje, da to plovilo ob spoštovanju vseh predpisov ne bi predstavljalo prav nobene prometne, onesnaževalne ali druge nevarnosti.

Med znamenitimi osmimi zahtevami notranje moralnosti prava, katerih oče je harvardski učenjak Lon Fuller, so tudi jasnost zakonov, preprečevanje nenamernih pravnih protislovij, prepoved nemogočih zahtev od podanikov in skladnost uradnih dejanj z razglašenimi pravili. Če kar koli od naštetega šepa, si moramo pomagati z zdravim razumom, občutkom za pravičnost in argumentacijo v pravu. Kot vidimo, je žal v praksi prepogosto drugače, še posebej v upravi, kajti birokraciji je lažje odreči kakšno pravico, kot jo priznati in si dodatno delo nakopati. Tako se uprava in infrastrukturno ministrstvo opirata zgolj na jezikovno razlago neke zastarele norme in zanemarjata logično, namensko (teleološko), sistematično in zgodovinsko razlago.

Z vso odgovornostjo trdim, da zakonodajalec zagotovo ni nameraval s pomorskim predpisom kakor koli ovirati slovenskega turističnega razvoja,

ki je vse pomembnejši prihodek, ker bi tako škodoval ustavno zagotovljeni svobodni gospodarski pobudi in bi država potencialno lahko tudi odškodninsko odgovarjala. Takšna ponudba (pod)morskih turističnih storitev tedaj še ni bila aktualna, drugače bi bile zakonske in mednarodne pravne določbe natančnejše. Stališče pomorske uprave tako ni dobro za naš turizem niti za celotno gospodarstvo; poveljnik konkretne ladje je denimo že napovedal, da lahko v bližnji prihodnosti pričakujemo vse več tovrstnega povpraševanja potniških ladjarjev, ker zlasti petične potnike zanimajo bolj eksotični načini preživljanja prostega časa, a se bomo bržkone obrisali pod smrkavim nosom. Takšna birokratska okostenelost je v nasprotju s celotno pomorsko politiko Evropske unije, ki sloni na štirih stebrih, od katerih je eden ključnih prav obalni turizem, vključno s sodobnimi oblikami, ki so prijazne okolju.

Čeprav slovenska ustava izrecno ne omenja načela sorazmernosti, je splošno sprejeto stališče, da gre za eno od načel pravne države oziroma vladavine prava. Na ustavno raven ga je v svojih odločbah povzdignilo ustavno sodišče, s tem ko ga je uveljavilo kot enega od temeljnih kriterijev ustavnosodne presoje. Ustavno sodišče na podlagi testa sorazmernosti (vključno s testom legitimnosti) presoja, ali gre v posameznem primeru za (ne)dopusten poseg države v kakšno človekovo pravico, kar bi lahko trdili glede onemogočanja turističnih podvodnih ogledov.

Na podlagi dejanskega stanja in vseh pravnih argumentov je mogoč le en logičen in pravičen sklep, namreč da pristojna uprava in ministrstvo nimata ustrezne pravne podlage za prepoved uporabe podvodnega plovila v slovenskem teritorialnem morju, zato ne bi smela nasprotovati potopom v časovnih in geografskih okvirih in pod pogoji, ki jih je določil naravovarstveni zavod. Na žalost je sezona praktično končana, ladjar pa je že napovedal, da ga naslednje leto v Piranski zaliv ne bo več, tako zaradi sage o mini podmornici kot zaradi zanemarjenosti mesta, ki navzven deluje kot biser, navznoter pa zaudarja po pasjih iztrebkih in se razkraja. Mar tudi na lokalni ravni potrebujemo predčasne volitve?

IV.

Imamo kakšno učinkovito zdravilo zoper *birokratérije*? Raznovrstni evropski in nacionalni programi, strategije in akcijski načrti za odpravo administrativnih ovir, zmanjšanje zakonodajnih bremen in splošno lajšanje birokracije so sicer boljše kot nič, ampak očitno ne zadoščajo. Pohvalna so

prizadevanja našega ministrstva za javno upravo, vključno z interaktivno spletno stranjo <http://www.stopbirokraciji.si>, vendar bo treba več energije usmeriti v preventivo, kajti zgolj kurativa brez ugotovljene in izvršene odgovornosti odgovornih je največkrat pregovorno zvonjenje po toči. Značilne trditve “tega se ne da, ker je prepovedano oziroma ni izrecno dovoljeno, nimamo časa, to je nemogoče, to je predrago” naj zamenja zdrava kmečka logika v okvirih moralnega in pravnega, vsepovsod in za vselej pa bi morali izbrisati Parkinsonov zakon o naraščanju administracije, po katerem želi tipični birokrat povečati število manj podkovanih in podrejenih sodelavcev, ker noče najeti boljših, saj bi ga utegnili izpodriniti. Upravne enote stremijo k dodatnemu zaposlovanju, ker s tem vidno poudarjajo svojo pomembnost in opravičujejo množičnost delavcev s produciranjem banalnih nalog, kar ustvarja iluzijo prezaposlenosti.

Sleherni minister s premierom na čelu bi moral na začetku mandata obdržati strokovno usposobljeni kader in ne brezglavo zamenjevati resornih uslužbencev po ključu strankarskega članstva. Pazljivo naj bi preučil področja, za katera odgovarja, in v največji možni meri poenostavil in pospešil reševanje upravnih zadev. To bi moral biti tudi politični interes vsakokratne koalicije oziroma vseh nosilcev oblasti: parlamenta, vlade, pravosodja in političnih strank.

Vsekakor potrebujemo manj kvantitete in več kvalitete, kar je eno od večnih univerzalnih pravil. Mednarodni sporazumi, evropske uredbe, direktive, državni zakoni in podzakonski predpisi naj se sprejemajo selektivno v preišljenem, jedrnatem, jasnem in razumljivem besedilu, kar po Fullerjevem mnenju spada v notranjo moralnost prava. Že Ciceron je trdil, da so v zakone vsajeni razum, duh in modrost države (*mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus*); v napotkih svojemu sinu o dolžnostih je še pripisal, da se morajo državni uradniki zavedati, da zastopajo državo, zato so dolžni ohranjati njeno dostojanstvo in čast, izpolnjevati zakone, deliti pravo in imeti pred očmi, da jim je bilo vse to zaupano v varstvo.

Kot pravi profesor Janez Kranjc, bi dandanes težko rekli, “da naši zakoni kažejo na posebej visok intelektualni potencial zakonodajalca, njihovo spoštovanje pa na veliko sposobnost naše družbe”. Nespodobnost se “začne že na volitvah (tudi s tem, da se jih ne udeležimo), s kakovostjo sprejetih predpisov in z našim odnosom do njih pa se le nadaljuje”. Lahko domnevamo, da v antiki zaradi tehnologije pisanja in cene materialov, na katere so pisali, ni moglo priti do take poplave nepotrebnih zapisov, kot jo poznamo danes, po drugi strani pa je bila človeška narava enaka, zato so si poskušali nagajati na podobne načine kot v naši eri.

“Ko smo nezadovoljni,” še zapiše Kranjc, “bi morali vedno najprej pomisliti, kaj lahko in smo sami storili za rešitev konkretnega problema,” kajti s tem bi pomagali sebi in drugim.

Ameriški futurist Zoltan Istvan zastavlja vprašanje, kaj bo s človekom, če bodo v prihodnjih petdesetih letih roboti res prevzeli devetdeset odstotkov vseh služb. Bohoti se veda o upravljanju robotike (*robotic governance*), Industrija 4.0, ki jo Dominik Boesl opiše kot celovit zajem vseh podatkov s široko razpravo o etičnem, moralnem, kulturnem, pravnem, ekonomskem in političnem vplivu robotov na družbo. Generacija R bo sleherni dan in povsod v stiku z roboti, podobno kot je danes digitalna generacija obdana z računalniki. Trenutno živimo v času druge robotske revolucije in nas čakata menda še dve, a nihče nas doslej ni potolažil, da se bodo morebitni pozitivni učinki humanoidnih robotov pokazali tudi pri upravljanju javnih zadev, razen blaženja zahodnjaške negativne natalitete.

Še preden nas torej popolnoma zaslužnji umetna inteligenca, naj se uradniki vendarle zavejo, da so kot servis namenjeni državljanom in ne apatični Sizifovi digitalizaciji, papirologiji in rigidnemu administriranju. Država je nastala zaradi ljudstva in uradniki obstajajo zgolj zaradi ljudi, ne zaradi sebe in svojih ugodnosti, zato naj jim vdano službi pri mukotrpnem vzponu k sreči, brez nesramnega metanja brun pod noge. Vsi sistemi po inerciji drsijo v kaos, entropijo, kar lahko prepreči le premišljeno upravljanje oziroma vodenje s polnimi pooblastili. Če se poveljnik ladje obnaša “birokratsko”, se dogodi *Costa Concordia* ali še hujša nesreča; pisarniško diletantstvo na prvi pogled nima tako hudih posledic, pozornejši pregled pa odkriva gnilobo marsikaterega uradniškega stebra, na katerem slonita naša družba in celotna civilizacija.

Petronij je v davnni vzkliknil, da se dobro godi tam, kjer se še oglato kotali: *Facile est, ubi omnia quadrata currunt*. Na žalost se tisočletja pozneje dozdeva, da je življenjsko poslanstvo tipičnega birokrata ravno obratno, namreč da iz kolesa naredi kvadrat in iz krogle kocko, namesto da bi v imenu človekoljubja in zagotavljanja blaginje pomagal sočloveku do skrajnih mej dovoljenega in možnega, pri čemer bi kot zasilna zavora in varnostno padalo učinkovali slehernikova vest, etika in morala.